

H. Bock: Kreuterbuch, 1560, Von Schirling.

Von Schirling. CLIX.

Die Athenienser haben jhre ubelthåter mit Schirling safft erwürgt, wie aber der selbig safft zů bereitten sei, das dem jhenigen so den safft drincken müst nit weh geschach, sonder gleichsam schlaffend dahin für, haben gewiß Thrasyas Mantinensis und sein junger Alexias. Zů unsern zeitten unnd im Teütschen landt ist der brauch, die ubelthåter zů straffen, nit mit kreüttern, außgenommen das gedórt, gemartert Hanff kraut, thůt vilen uberlast, jha auch biß zům todt, schneller dann kein Schirling safft.

(Thrasias. Alexias. Theo.9.cap.17. Locus.) Das kraut Schirling wechßt gern allenthalben, sonderlich an ungebawten stetten, hinder den zeünen, in den külen schattechten zwingern unnd alten nidergefallenen mauren, under den unkreüttern. Ist ein gewechs des stengel etwan siben schůch lang werden, schier wie des Fenchels, jnwendig hol mit knópftechten unterschiedlichen gleichen, auß dem selben gewerben kriechen neben zweiglin, tragen weisse gekrónte blůmen, nit anderst dann der ånis. Der zeittig samen vergleicht sich auch nit ubel dem ånis samen, eins bósen geschmacks, das kraut oder die

Van scheerling. 159.

De Atheners hebben hun kwaaddoeners met scheerling sap gewurgd, hoe echter diezelfde sappen te bereiden zijn zodat diegene zo het sap drinken moest geen pijn geschiedde, maar geleidelijk aan slapend daarheen voeren hebben geweten Thrasyas Mantinensis en zijn jonge Alexias. In onze tijden en in Duitsland is het gebruik die kwaaddoeners te straffen niet met kruiden, uitgezonderd dat gedroogde, gemartelde hennep kruid doet velen overlast, ja ook tot de dood, sneller dan geen scheerling sap. Dat kruid scheerling groeit graag overal, vooral aan ongebouwde plaatsen, achter de tuinen, in de koele beschaduwde bouwwerken en oude neergevallen muren onder de onkruiden. Is een gewas waarvan de stengel ongeveer 7 schoenen lang worden, schier zoals de venkel, inwendig hol met knopen onderscheiden leden, uit die wervels kruipen zijtwijgjes die dragen witte gekroonde bloemen, niet anders dan de anijs. De rijpe zaden vergelijken zich ook niet kwaad met de anijs zaden, een kwade smaak, dat kruid of de bladeren worden ook grauwwart groen,

bletter werden auch groß schwartz grün,
zinnelicht zerspalten mit vilen schnitten aller
ding, wie das obgeschriben wild Kórtffel kraut.
Die wurtzel ist lang, schlecht wie der
Pestnachen, reücht ubel, das kraut blüet gegen
dem Newmonat. Dīp gewechs ist allem vihe
schädlich, außgenommen den vögeln Sturnis.
(Alexan. Aphrodiseus in proe. Tempus. Starn artznei.)

Von den Namen.

Den stinckenden Schirling nent man auch
Wüterich. Die Genß wann sie vom Schirling
essen, fahen sie an zū wüten, dergleichen hab
ich ein ehtlich weib gesehen, welche ongefer
mit den Pestnachen Schirling wur (Historia.)
[395] tzel kochet, so bald sie der wurtzel mit
den Pestnachen versücht und gessen hat, fieng
sie an doll und druncken zū werden, begert
ubersich zū steigen und zū fliegen, ꝛ, der wardt
mit einem drunck essigs geholffen, dz sie fridig
und still ward. Diosco.lib.iiij.cap.lxxvij.nent dīp
kraut Cicutam, Coneion, Aegynon, Ethusam,
Apolegusam, Dolian, Amaurosin, Paralysin,
Aphrona, Creidion, Coeten, Catechomenion,
Abioton, Apseudon, Ageamoton, Timoron,
Polyanodynion, Dardanida, Catapsyxin, Osthani
babaty, Apemphi. Dise namen hat Schirling am
meisten daher, das es vihe und leüt mit seinen
kalten giffit zūm todt bringet, wie dz am tag, und
die alten anzeigen, besehe Nicandrum in
Alexiphar. (Nicander. Napellus.) Das kraut Cicuta ist
des Arabische Königs Avicenna succara
lib.ij.capite dclxxj.unnd nit Napellus welches
nichts anderst dann Aconitum ist, wie wir
droben im cxxxvj.capitel anzeigt haben. Sonst
nent Avicenna, sein Succaram oder Cicutam ein
mal Euphorbium, dann Helleborum nigrum,
und Alpharphas oder Albes. (Succara.) Und her
widerumb im vierdten buch, da er von giffiten
schreibt, sagt er selbs Alpharphas acht er für
Napello oder sonst für ein tödtlich giffit der
menschen, darauß zū mercken das der güt
König kein underscheid under seinem Napello
und Succara gewiß hat, vide
lib.iiij.fen.vj.tract.j.cap.ij.de sermone universali,
ꝛ. De Cicuta vel Succara, vide
Serap.cccxxxvij.cap. Etlich schreibens
Zuccharam, Scicharam und Sucharam. Damit
sich niemands vergreiff mit dem namen
Paralysis, ist erstlich jederman wiplich das
Paralysis bey den unsern schlüssel blumen
bedeut, aber in Diosco.bedeut es Cicutam,
Apocynon und Delphimion
lib.iiij.cap.lxxvij.und lxxix. (Paralysis.)

tamelijk gespleten met vele sneden aller ding
zoals dat opgeschreven wilde kervel kruid. De
wortel is lang en recht zoals de pastinaak, ruikt
kwaad, dat kruid bloeit tegen juli. Dit gewas is
alle vee schadelijk, uitgezonderd de vogel
Sturnis.

Van de namen.

(**Cicuta virosa**) De stinkende scheerling noemt
men ook woedende. De ganzen als ze van
scheerling eten vangen ze aan woedend te
worden, dergelijke heb ik een eerlijke vrouw
gezien welke ongeveer met de pastinaak
scheerling [395] wortel kookte en zo gauw ze
de wortel met de pastinaak verzocht en gegeten
had ving ze aan dol en dronken te worden,
begeerde omhoog te stijgen en te vliegen etc.
Die werd met een dronk azijn geholpen zodat
ze vredig en stil werd. Dioscorides libro 4
kapittel 77 noemt dit kruid Cicutam, Coneion,
Aegynon, Ethusam, Apolegusam, Dolian,
Amaurosin, Paralysin, Aphrona, Creidion,
Coeten, Catechomenion, Abioton, Apseudon,
Ageamoron, Timoron, Polyanodynion,
Dardanida, Catapsyxin, Osthani babaty en
Apemphi. Deze namen heeft scheerling het
meeste vandaar dat het vee en mensen met zijn
koude gif ter dood brengt zoals nu nog en de
ouden aanwijzen, zie Nicander in Alexiphar.
Dat kruid Cicuta is de Arabische koning
Avicenna succara libro 2 kapittel 1171 en niet
Napellus welke niets anders dan Aconitum is
zoals we boven in 136ste kapittel aangewezen
hebben. Anders noemt Avicenna zijn Succaram
of Cicutam eenmaal Euphorbium, dan
Helleborum nigrum en Alpharphas of Albes.
En daar tegenover in vierde boek waar hij van
giften schrijft zegt hij zelf Alpharphas acht hij
voor Napello of anders voor een dodelijk gift
der mensen, daaruit te merken dat de goede
koning geen onderscheid onder zijn Napello en
Succara geweten heeft, zie libro 4 fen 6 traktaat
1 kapittel 2 de sermone universali etc. De
Cicuta vel Succara, zie Serapio 337ste kapittel.
Ettelijke schrijven Zuccharam, Scicharam en
Sucharam. Daarmee zich niemand vergrijpt met
de naam Paralysis, is eerst iedereen bekend dat
Paralysis bij de onze sleutelbloemen betekent,
maar in Dioscorides betekent het Cicutam,
Apocynon en Delphimion, libro 4 kapittel 77*
en 79.

Von der Krafft und Würckung.

Das böp giftig Schirling kraut, soll umb seiner grossen kelt willen in leib nit genommen noch gegeben werden, eüsserlich ist es wol zů brauchen in vilen presten, gehórt zů den keüschen ordens leüten, damit sie jr gelübt dester baþ mógen halten. So aber jemand Schirling ongefeht genossen het, dem geb man auff stund ein gůten drunck weins
Plin.xxv.cap.xj. (Ordens leüt. Münch artznei) (G ij) [396]

Eüsserlich.

Zu allen hitzigen presten unnd geschwulsten, so sonst von keiner artznei wóllen rüwig werden, mag man Schirling kraut den safft oder das gebrant wasser nemen und zimlich warm darüber schlagen, dann es hinderschlecht die hitz, und stillt den schmerzen des haupts und aller glider. (Hitzige presten. Repurcupivum.)

Düchlin im safft oder wasser genetzt und obergelegt, laþt die brüst und andere glider nit grösser oder hitziger werden, vertreibt die milch den seügerin, aber solche artznei gehórt in die beschlossene Klóster zů den keüschen leüten.

(Kleine brüst. Anaxilaus author est referente Plinio lib.25.cap.11. Closter frauen.)

Für das hitzig wild fewt und rot lauffen soll diþ kraut, safft und wasser, für alle andere artznei erwólt werden. (Wild fewt.)

In summa was von hitz kompt, mag diþ kraut, safft und wasser hinder schlagen, den schmerzen stillen und züm schlaaf verhelffen.

(Schmerzen stillen. Schlaff.)

Van de kracht en werking.

Dat boze giftig scheerling kruid zal vanwege zijn grote koude in lijf niet genomen noch gegeven worden, uiterlijk is het goed te gebruiken in vele gebreken, behoort tot de kuise orde mensen waarmee ze hun gelubd des te beter mogen behouden. Zo echter iemand scheerling ongeveer genoten heeft die geeft men op stond een goede dronk wijn, Plinius 25 kapittel 11. [396]

Uiterlijk.

Tot alle hete gebreken en zwellingen die zo anders van geen artsienij willen rustig worden mag men scheerling kruid, het sap of dat gebrande water nemen en matig warm daarboven slaan, dan het slaat weg de hitte en stilt de smarten van het hoofd en alle leden. Doekjes in sap of water genat en opgelegd laat de borst en andere leden niet groter of heter worden, verdrijft de melk bij de zoogsters, maar zulke artsienij behoort in de besloten kloosters tot de kuise mensen. Voor dat hete wilde vuur en rode loop zal dit kruid, sap en water voor alle andere artsienij aanbevolen worden.

In summa, wat van hitte komt mag dit kruid, sap en water weg slaan, de smarten stillen en tot slaap verhelpen.

Dodonaeus;

Van Scheerling kap. xc.

Vorm.

Cicuta of scheerling.

(Cicuta virosa)

Scheerling heeft een hoge en lange steel van honderd vijftig of honderd tachtig cm hoog, die vele leden en knopen heeft die dik en van binnen hol zijn net als de steel van venkel, van buiten lichtgroen en met kleine rode plekjes besproeid net als de steel van groot slangen kruid. De bladeren zijn groot en zeer gekarteld en klein gesneden en lijken geheel op de bladeren van kervel, maar veel groter en van reuk sterk en zeer onaangenaam. De bloemen zijn wit en groeien op kleine kroontjes en brengen wit, platachtig zaad voort. De wortel is niet lang en is van binnen wat holachtig.

Plaats.

Dit kwaad, schadelijk kruid groeit op ongebouwde plaatsen onder de hagen en bij de tuinen waar het koel en beschaduwd is.

Tijd.

Scheerling bloeit meestal in augustus.

Naam.

Dit kruid wordt in Grieks Conion genoemd. In Latijn Cicuta. In Hoogduits Schirling, Wutzerling, Wundtscheerling en Wuterich. In Nederduits scheerling en dulle kervel of dulle peterselie. In Frans cigue. Door sommige ongeleerde apothekers wordt het tegenwoordig harmel genoemd dat naar veel vermaningen door vele geleerden als van Leoniceus Monardus en meer andere die van hun dwaling niet scheiden willen maar in hun ongeleerdheid met grote hardnekkigheid blijven, nog dagelijks in plaats van het zaad van ruit dat in Grieks ook harmel genoemd wordt, het zaad van scheerling, dat ze dwaas voor Harmel houden, nemen dat ze in plaats van een gezond en goed medicijn een zeer hinderlijk en venijnige gebruiken en in hun medicijnen mengen. Och, wanneer zal eens de tijd komen dat alle zulke moorddadige apothekers en apothekeressen gestraft zullen worden en dat op hun werk en kunst van de apothekers regel, orde en wet gesteld zal zijn? Want niet eerder zal je de echte kunst van medicijnen tot zaligheid, profijt en gezondheid van de zieken kunnen of mogen gebruiken voordat er regel en orde in de apotheken gesteld is en alle ongeleerde daar van gescheiden zullen zijn die dagelijks ondervinden dat ze het niet kunnen, ja, ook soms niet lezen kunnen (die we wel bij naam zouden kunnen noemen) en de slechte, arme lieden die van huis tot huis gaan om goede koop te hebben lopen wat in de hand stoten, hetzij goed of kwaad, vers of bedorven, door de dokter aanbevolen of niet, tenminste dat ze dat geld krijgen en er niet op letten of het de zieken wel of slecht bekomen zal zich verontschuldigen als het fout gaat en de dokters, tegen reden en waarheid om hun onverzadigbare gierigheid en hardnekkige ongeleerdheid te dekken beschuldigen. Hoe is het mogelijk dat het met de arme zieken dan zo vergaan kan zolang als dusdanige grove onwetendheid en deze grote ongeregelde onder de apothekers in de steden en landen van herwaarts over blijft en dat iedereen toe gelaten wordt, het zij geleerd of ongeleerd, man of vrouw, die allen dusdanig werk van zeer groot belang kunnen doen? Wat baat het dat de dokters geleerd zijn, studeren en hun best doen en goede raad geven als die moorddadige apothekers voor een profijtelijke medicijn dodelijk venijn geven?

Natuur.

Scheerling is zeer koud tot in de vierde graad volkomen.

Kracht en Werking.

Als scheerling op de schaamdelen van de jonge jongens gelegd wordt laat het die niet groot worden. Dat is net zo als het bij de jonge dochters op de borsten gelegd wordt dan laat het die ook klein blijven en maakt die ten eeuwige dagen gebrekkelijk en zwak.

Scheerling die op alle wild vuur en verhitte als een pleister gelegd wordt verzacht de pijn en verkoelt de hitte in de manier als van bilzen en opium.

Hindernis.

Scheerling is zeer kwaad, schadelijk, hinderlijk en venijnig zodat de mensen die scheerling ingenomen hebben daaraan sterven tenzij dat hij daarna zeer goede, oude wijn drinkt want oude, goede wijn drinken nadat je scheerling ingenomen hebt overwint het venijn en geneest de mensen. Maar als de wijn en scheerling tezamen ingenomen worden dan is de kracht van het venijn groter en doodt terstond zodat de mens niet te helpen is die scheerling met wijn ingenomen heeft.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>